

matuška jelena guro

Juče sam gledao dečje šarene, rapsusne i maštom povlašćene crteže. Gledao sam kako se nedužne žute i zapožarene boje smejuju sa jednom jarkocrenom, ciglastom farbom u kojoj je bilo i nečeg od dečej ogaćanja i besa. Nečeg što odjedare povrće za reč, za uzvik, za krik. Deca su prosto napravstvo uzelu boje da bi besnela i vriskala. Sinoć, međutim, uleteo sam u jedno drugo čudo naivnosti i vriski: na dva deset u neku predstavu Brendan Behanovog (Bijenovog), "Taoca" u izvođenju Jugoslovenskog dramskog, nedeljnje ambicioznog teatra. Negde pred kraj, u trećem činu što spira mrakove i rane, što traži nevidljivo rešenje da bi, kao pilot u krpama svog preoštenog padobrana, ljosno beznađešno na tlu, rudge i sunrovo, prenaglijeno sama i više ne šarlantski uspijena gospodica Gilkist, u topo i snažno studiranoj ulozi Rahele Ferrari, umesto misionarskog cirkutiranja eksplozidira vriskom svoje pesme i haosom svoga kupleta. Odjednom shvatam u tom corsokaku, u tom kupleraju ovu jedinicu progovara gramom svog srca, ali progovara između dve neprljaste snage: nevidljive snage razaranja i zaspasne nišće i ničije ljubavi. Provalija se ne vidi, nemašćina se ne vidi, očaj se ne govori, a vrisak je tako brutalno ljudski, tako biserno oblo zaokružen. Zavokotu sećanja, zareže tudja kučista, zamriše karbo u mestu žudnjeg, ne samo bukvalog voća...

Juče se to tako skupilo. Pa udarilo u reči i zaistakalo analizu! Očutao sam. Mislio sam da bi to bilo preterivanje, da sam pretegrašao kuo dužni odavno talac i čitalac.

Ali, evo gde me sada ponovo budi jedan vrisak, jedna kafidre daleka ruka koja piše po ivici ruskog pesničkog genija. Opet jedna žena, jedna mučenica. Opet jedna snaga rođena očajnjem, obrabrena detetom koga više nema, koga je ne imala pod rukom, pod sapunom i kašikom mleka. Pregazio se nekako osećem. U dušu se teturađe nebesa. Glasno čitani, ti se stihovi odbiju od zidova, miniraju ih. Potreba za rosim i za cvećem raste, a sve prednosti ukusa i analize, estetike prestaju da važe.

Reč je, i muklo predčutanje takodje, o ruskoj pesnikini Jeleni Guro koju nam iz hirošimski zatpane peščane pustinje vremena otkriva „Nolitova“ *Moderne russka poezija*. U uvodnoj belesici, strlijajući sa žarom da se baci makar koliko sidro u to izgubljenu ruskoj jezerce, Milica Nikolić ne razvrstava tu pesnikinju, ni koketno ni ambiciozno. Jednostavno je pušta da udje u muziku, u povlašćenu povorku ruskih pesnika, pa kako joj budet! A bude joj, *biva joj* odjednom sigurno i medju futuristima i medju simbolistima. Čitala sam, sasvim običan pa ipak dobjem želju da se kuneam kako je to pesnik izuzetan, neupoređiv, nedoknućivo nostalgičan, bez izgovora pesnik, pragmatičan u isključivosti fantazije. Sudbina gorka ili banala, za reportažu čak vrlo izdasa. Ali Jelena Guro ne brani svojom poezijom svoj pesnički, životni, somatski integritet. Toliko nije sebična, toliko nije sujetna. Ona brani svoju materinskih iluziju, jer je izgubljeni dete, nastavila da živi sa njegovom senkom koja je rasla. Pod izgovorom tog rasta i tog deteta njen je pesnički genije snažno vinuo. Vinuo se pod teretom sudske, pod prerrogativom maštice sa talismanom praskozorja. Sada je sve moglo da bude slučajno: lingvistica, metafora, forma: Samo to iluzija, ta negacija detetove smrti bila je sebična maštovita dialektika. Izgubila je dete a „nije htela da poveruje u to. Neštvarno dete je raslo, dobijalo nove igračke, već krevet, duži kaputići. Pošlo je u školu, menjalo boju kose. Ona je beležala svaču promenu na platinama koje je slikala i kojima je oblagala zidove svoga stana, braneci njima svoj zaustavljeni a živ, a nezaustavljeni jedini realni svet u kojemu se samo dobro osjećala i primrodno kretala“. To saznamjeno u uvodnoj belesici, to saznamjeno prvi put. Jer ko je ikada rekao nešto o toj nepoznatoj dami russkog futurizma, o toj divnoj Matuški, o tom pustinjaku protiv pustoši? Ko je ikada srčom presegao ona velika paraderska platna, panoramske informacije o ruskosti ruske poezije? Ko je sebi dozvolio lukuš za prvo govor o jednoj majci koja je pisala stihove, o jednom očajujućem koje je sačuvalo talent za ljubav.

jednostima kojima se odaju najmladji muzičari poput Michel Fanou, postaju mogući u konkretnoj i elektronskoj muzici.

Polažeći od tih činjenica Pierre Boulez je skladao dvije etude konkretnе muzike koje strogo primjenjuju svoje serijelne ritmičke principe. Prva na jedan jedini ton, druga na skupinu od više tonova. Etuda nazvana „Etude za jedan ton“ radi do maksimuma i po vrlo rigoroznom raspoloženju sive „konkretnе“ mogućnosti transponiranja tog tona i čitavu skalu varijacija na trajanje koju su nužna za potpuno razvijenu seriju. Isti su principi dozvolili Messiaenu eksperimentirati sa svojim „Timbres-durées“ za koje je kompozitor napisao prvu konkretnu partituru, dijagram izvanredne supitnosti što je omogućilo da se „napravi“ djelo bez straha da će se prevratiti ili iznevjeriti autoru. Konačno Michel Philippot - veoma talentirani kompozitor-dodekafončar, skladao je jednu konkretnu studiju, neobične zvukovne ljestvice, tolike čistoće, da bi se moglo povjerovati da su gotovo svijetljeni zvučni objekti bili izabranici u laboratoriju za elektronsku muziku. U takovom su laboratoriju u Kölnu slične ritmičke eksperimente polušali Herbert Eimert i njegovi suradnici. Elektronsko se muzici mogu izmudititi kombinacije sa frekvencijama koje pretvorene u timbar ne naišle više boji glasa ni jednog pozatog instrumenta. Elektronski instrumenti koji sami ne prave muziku, ali koji služe za izvođenje tradicionalne glazbe, Marte-

Paul Eluard je umro ubrzo posle svoje male Nusch. Jedno stvorene je postojalo u centru vasiove, poezije. Jelena Guro ostaje živa posle smrti svoga jedinceta, a umire za poetski sujetnu publiku posle svoje fizičke smrti 1913. Ne velim da je poređenje poučno, ili atraktivno. Ali eto ugasi: se jedna mala mlečna sjajica i nekako se nakostrešeno tutnjava vremenom za ljubav, zaboravi kako je ona po svome nervnom sistemu rasipala svoju nesrećnu svetlost. Nikolaj Asejev je zapisao mnogo godina kasnije, nedovoljeno, gordo, gorko: „Prvi novator medju nama“ (po staršinstvu). Majakovski joj mnogo duguje.“ A to znači da joj duguje čitava mappa čudesnih trava i pampi, tajgi i loze moderne ruske poezije. Da joj duguju vode, da joj duguju vrućine.

Ona je prozuljkoj već i barutno iskonvenionaliziranoj planeti da prava da se nastavlja, da se siri izluzom rasta i posle rasta svoje dece. Nedavno smo čitali u sitnom, zbijenom feljtonu dramatičnu storiju jedne kineske majke. Taman da se u Singapuru, na početku rata, otisne brod sa gotovilom izbeglica, i sa njom, majkom i njenom decom, a bomba ih je zanela i rastavila. Jedno dece je otislo u vodu, to je videla. I to je bilo opelo, munjevito. Ali drugo je zato morallo da živi. Majka sa još kostijim očima intenzivno je htela da ono živi! Posle rata se pretvorila u detektiva najsrećnije srca. Tragala je bez tragedije. Bez mere. I petnaest godina kasnije, možda i više, ona je našla to skupke čeljade, svoju čerku, devojku već. Jelena Guro je takođe dragala, samo na drugi način. Njen način je poticao od jednog prastarog roda. *Od poetije!* Od netražene poezije. Napisala je samo dve knjige pesama, ali i one su bile dovoljne da se razrazne u budućnosti. Jer su i sapevalo febrilno i zanosno o njoj. Njeni vizije su izraziti urbanističke, sa idealom harmonije, sa strahom od „kartonske pustoši“. Niže pisala za čitice, nije pisala za upotrebu. Ni za zloupotrebu. Možda uopće nije pisala, nije želela da njena fantasmagorija materinske umetnosti bude delo preštampanja i štamparskih grešaka, akademskih svečarnosti i generacijskog ljubopitstva. U domovini su je prilično zaboravili,

Poplašili su se valjda od te dinamitne nežnosti koja nikako da se prepeva na prvu narrativnu transmisiju, nikako da se uopšti do automatske narodnosti.

Osećao sam se obaveznim da se setim te pesnikinje mada je nisam ni poznavao. Njene tri pesme u plodnom prevodu Lole Vlatkoviću kao donji neki reflektori biju nam pravo u lice, u čula. I mislim, haluciniramo skoro, da to i nije pisano u dubljoj prošlosti ovog veka, pre Majakovskog i Pasternaka, već kao da su neke reči iz budućnosti, iz još tehničkeg i neodlžno još pesterišnjeg veka. Pre svih golemih otisktriča, pre svih električnih vodova, kosmičkih promenada i atomskih hajkanja, pre rendgenskih zrakova, bežične telegrafije i televizije, jedna gorda Ruskinja peva nepojamnom maštom o budućim elektičnim harmonijama, o gradovima koji su mogući za proleće ali i za pustos.

Zato u njenim stihovima imam kafideng očaja napuštenih stvari, kao na slikama Yvesa Tanguya i lucidnih, planetom obuzetih nadrealista. Zato u njenim naizgled klonljom metaforama drhti i plamsa jedan vršak kao muzika na orguljama, kad prolomljeno nebo. Bila je čovek, sa maštom velikom kao starost i sa divnim krojevima grada u kojima je tek biti. Koji će izrasti kao i njen čedo što je bunilom i nervom poezije raslo pored nje... Nedostaje mi u ovom času samo malo muzike Ojstrahove pružajuće utiske, ali da se izdaje iz konfekcije teksta, štampe, buke. Da se iz praha i zaborava izvuče zvuk kao zelenilo kod zaspasne proleće. A proleće je reč koja u ruskom jeziku nezauzajljivo nosi i druge, i posle koje kao da je skrnavljenje svakog druži reč.

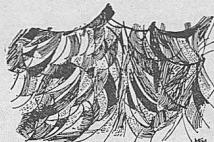
Jelena Guro je došla u naš jezik nimalo lomna i umorna. Došla je najsigurnijim načinom, načinom poezije. Pa, ako neko ne budu džangrizao što je otkrivena pre drugih, danas veoma glasnih ruskih pesnika, neka zna da volimo pesnike bez modela, pesnike koji su jači čak i kada im je ne usnama stalinija reč: pad, ne go reč: snaga. U neverovatnoj jednakim literarnim oljkrićima, ovo je okruženo najbližim blizi-

nam, isplaćeno besplatnim jučastima!

Ipak, bojam se da u tim sloganima, da u tim stihovima ima mnogo više srće i stakla, nego smisla i siže. Bojam se, ali samo na početku. Jer, Jelena Guro ne šapuje prokleštvo na tujim jezicima, čak ni na jeziku svoje narodnosti, — već na jednom čistom i čismenom jeziku električnih kalemova i turbina izmedju kojih zjapi to golemo plavetnilo u projekciji dece i kratko svetovanje sa granama koje se kao divlji koren izvijaju i kroz samu betonsku ploču nasred ulice. Da li su to senke, palib varoši ili disanje u ime budućih gradova? Ne znam. Ali u pesmama, parčićima pesama ove futurističke Pala de Atene sve je lako kao puževica izrasla uz same stubove sečajući flješevi idu pravo na naše oči. Zato nastavljam ovo poznavanje, zato ga razvijam jer se manje tiće antologije koja joj daje tako plemeniti pasos a više se tiće nas koji joj, i ovako nepozvani, dajemo sebe. Za takvu poziciju pečat zaborava je istovremeno i njena sanša da poeziji vrati prvenstvo onog trenutka kada se shvate i svi oni koji toliko mnogo imaju na svetu bez granica i leka a koji, kako je rekao Ivo Andrić u jednoj svojoj noveli, — „žive više od svoje pogrešne predstave u životu nego od života sam“. Jelena Guro je bila suštinjski, neizlečivi, nepozivni pesnik i zato njena vrsta pitanja nije od pesimističke vrste romansijera. Virginije Woolf, na primer, koja je na covekovo nemoci da se oštvari, pravom, potpunom suštinom, izgradila svoje pozračne romane što se čitaju kao intimno, nepotrošno pismo. Imala pesnik koji potpuno ostanu u svome zvuku, u svojoj mašti. Pa kada taj zvuk pronadje svoj put i svoj vazduh onda se postopešim cuju čitav orkestri, čitavu talasu mora i okeana, i vide se goleme zdanja, konstrukcije mostova i terasa u kojima je i deci i starcima planeta nešto drugo a ne samo privremeno i gorko stanište.

oktobar, 1961.

Milosav MIRKOVIC

savršenost ostaje živom, a da bi to ostala mašina, treba da je čovek nikad ne ostavlja, da joj nikad ne prestaje služiti.

„Svijet se uzalud mehanizira“, rekao je negdje Duhamel, „u podrijetlu svakog mehaničkog pokreta, u podzemnim dubinama zemlje ili u nebeskim visinama uvijek se nalazi čovjek, čovjek koji pati, čovjek koji trpi, čovjek koji radi“. Moguće da smo ušli u historijsku epohu u kojoj jednom izumljene i konstruirane mašine funkcionišu posve same bez čovjekovog posredovanja i da glazbe također postaje osvajanje takvih posverama autonomnih mašina. Ali to sada nadilazi svrhu ove knjige. Jer ova knjiga želi govoriti samo o ekstremnim mogućnostima čovjekove glazbe, a ne o glazbi robota koji mogu samo uništiti muziku kakve je mi podrazumijevamo.“

Dreće, ptice, planine, vodeni izvori. Zvijezde također i veliki beskraj i mali beskraj, kao u onom odlomku Messiaenovih *Vingt regards* (Dvadeset pogleda) koji se zove *Par lui tout a été fait* (Od njega je sve bilo stvoreno). Ali SVE, muzički uvijek izraženo, na čovjekovoj je razini. Debussy nije htio niti je učio drugo. Schönberg još više, to je svakog dana sve očiglednije. I Webern također, čija je šutnja čovjekova pred pogledom beskraja.

S posebnim odobrenjem autora sa francuskog preveda
Daša RADICIC